

STEFAN INGLOT

HISTORIA SPOŁECZNA I GOSPODARCZA ŚREDNIOWIECZA

WYDANIE DRUGIE ROZSZERZONE

WROCŁAW

WYDAWNICTWO ZAKŁADU NARODOWEGO IMIENIA OSSOLIŃSKICH

WYDANO Z ZASIŁKU PREZYDIUM RADY MINISTRÓW

1949

SPIS TREŚCI

CZĘŚĆ I

PRZEJŚCIE OD STAROŻYTNOŚCI DO ŚREDNIOWIECZA

(OD WIEKU V DO IX)

	Str.
Bizancjum w okresie rozwoju gospo- darczego	7—25
Państwo bizantyńskie azytem cywilizacji	7—11
Stosunki polityczne 7. — Działalność Justyniana I 7. — Wpływy cywilizacji bizantyńskiej w zachodniej Europie 9. — Wpływy cy- wilizacji bizantyńskiej na ludy słowiańskie 10.	
Gospodarcze i społeczne stosunki wiejskie	11—17
Ludność i osadnictwo 11. — Rolnictwo 12. — Ustrój rolny 13. — Wielka własność kościelna 13. — Wielka własność świecka 14. — Drobna wolna własność 15. — Społeczno-gospodarcze stosunki ludności wiejskiej 15.	
Miasta i przemysł	17—22
Konstantynopol 17. — Tessaloniki 18. — Inne miasta 19. — Skład ludności miejskiej 20. — Organizacja przemysłu miejskiego 20. — Kontrola państwa nad przemysłem miejskim 21.	
Komunikacje i organizacja handlu	22—25
Drogi handlowe 22. — Eksport i import 23. — Traktaty han- dlowe 24. — Kontrola państwa nad handlem 24. — Stanowisko Bizancjum na Morzu Śródziemnym 24.	
Literatura	25—26
Arabowie	26—31
Podboje Arabów 26. — Znaczenie cywilizacji greckiej dla Ara- bów 26. — Naśladownictwo wzorów bizantyńskich w gospodar- stwie 27. — Rola państwa w urządzaniu gospodarstwa, w szcze- gółności handlu 29. — Wpływy cywilizacji arabskiej w Europie 31.	
Literatura	31—32
Germanowie	32—42
Osiedlenie się ludów germańskich w zachodniej Europie	32—36
Sposób zajmowania nowych siedzib 32. — Stosunek plemion ger- mańskich do dawnej ludności 34.	

Osadnictwo, ustrój rolny i społeczny Germanów	35—38
Nowe państwa germańskie 35. — Stanowisko ludów germańskich wobec cywilizacji rzymskiej 35. — Osadnictwo i ustrój rolny 36. — Osadnictwo i ustrój rolny 36. — Ustrój społeczny 37.	
Życie gospodarcze	39—42
Rolnictwo i kultura rolna 39. — Upadek kultury miejskiej 41. — Włosć ośrodkiem gospodarstwa 42. — Charakterystyka życia gospodarczego w okresie germańskim 42.	
Literatura	42—43
Okres merowińsko-karoliński	43—91
Rzymskie podstawy polityczno-społeczno-gospodarcze państwa średniowiecznego	43—48
Koncepcja polityczna istnienia cesarstwa rzymskiego w średniowieczu 43. — Ziemia podstawą gospodarstwa na przejściu od starożytności do średniowiecza 45. — Początki średniowiecznego feudalizmu 46. — Polityczno-społeczne stanowisko seniorów 47. — Stosunek Karola Wielkiego do feudalizmu 47. — Beneficja za Karolingów 48.	
Literatura	48—49
Rolnictwo i jego społeczna organizacja	49—61
Wielka własność, jej podział i struktura 49. — Źródła do organizacji wielkiej własności 50. — Organizacja techniczno-gospodarcza włości: rezerwa pańska i lany 52. — Trójpółowka 53. — Organizacja administracyjno-gospodarcza włości 54. — Tworzenie się ustroju władztwa gruntowego 55. — Społeczne stosunki ludności wiejskiej w epoce merowińskiej 56. — Społeczne stosunki ludności wiejskiej w epoce karolińskiej 57. — „Goście” (Hospites) 59.	
Literatura	61
Przemysł	62—69
Ogólna charakterystyka przemysłu 62. — Rola panów świeckich w rozwoju przemysłu 62. — Rola duchowieństwa w rozwoju przemysłu 63. — Kwestia wolnego rzemiosła 64. — Klasztorne osiedla przemysłowe za Karolingów 64. — Geneza średniowiecznego flandryjskiego przemysłu sukienniczego 65. — Główne grupy przemysłu za Karolingów 66. — Wynalazki techniczne 69.	
Literatura	69
Górnictwo	
Uwagi ogólne 70. — Sposoby wydobywania soli 70. — Regale górnicze 70. — Najstarsze saliny 71. — Poszukiwania za złożami kruszców 71. — Społeczna organizacja górnictwa 71.	
Literatura	72
Handel i miasta	72—86
Handel śródziemnomorski za Merowingów 72. — Miasta za Merowingów 74. — Targi 76. — Wpływ Saracenów na śródziemnomorski handel za Karolingów 76. — Zmiana kierunku dróg handlowych i charakter handlu za Karola W. 77. — Południowo i północno-wschodni handel europejski za Karolingów 79. — Rola handlowa Normanów 80. — Ogólna charakterystyka handlu karolińskiego 80. — Upadek miast za Karolingów 82. — Stosunek państwa do handlu za Karolingów 83. — Rola Żydów w handlu okresu karolińskiego 84.	
Literatura	86—87

Pieniądz i ustrój skarbowy	87—91
--------------------------------------	-------

Rola pieniądza w okresie merowińsko-karolińskim 87. — Monety merowińskie oparte na wzorach rzymskich 88. — Ograniczone prawa królewskie w zakresie monetarnym za Merowingów 88. — Reforma ustroju monetarnego za Karola W. 88. — Merowiński system skarbowy 90. — Karoliński system skarbowy 90.

Literatura	91
----------------------	----

CZĘŚĆ II.

WŁAŚCIWE ŚREDNIOWIECZE

(OD WIEKU X DO POŁOWY XIV)

Okres feudalny	95 - 249
Charakterystyka ustroju feudalnego	95—100
Uwagi ogólne.	
Literatura	100—101
Gospodarstwo wiejskie w okresie feudalnym	101—118
Ogólne uwagi o życiu gospodarczym 101. — Liczba ludności 102. — Ogólna charakterystyka wielkiej własności 103. — Wielka własność duchowieństwa 103. — Wielka własność panujących 104. — Wielka własność świeckich możnowładców 104. — Organizacja władztwa gruntowego 105. — Dwory pańskie 106. — Podział ziemi w ustroju władztwa gruntowego 107. — Wspólnoty 108. — Systemy uprawy pól 109. — Kategorie ludności wiejskiej 110. — Świadczenia ludności wiejskiej 111. — Organizacja administracji życia wiejskiego 114.	
Literatura	118—120
Stosunki gospodarcze i społeczne u Węgrów i Słowian	120—134
Węgry: organizacja polityczno-społeczno-gospodarcza 120. — Słowianie zachodni: organizacja polityczno-społeczno-gospodarcza — kultura rolnicza 122. — Słowianie południowi: organizacja polityczno-społeczno-gospodarcza — kultura rolnicza 127. — Słowianie wschodni: organizacja polityczno-społeczno-gospodarcza 129.	
Literatura	134—136
Zmiany w gospodarstwie wiejskim Europy począwszy od XII wieku	136—156
Stosunki polityczne 136. — Migracje ludności 137. — Gospodarcza rola cystersów 137. — Goście 139. — Karczunki i nowe wsie 139. — Walka kolonistów z wodą i bagnami 143. — Kolonizacja Niemiec wschodnich 143. — Ustosunkowanie się starego władztwa gruntowego w Europie zachodniej do nowego gospodarstwa czynszowego 145. — Kolonizacja wsi na prawie niemieckim w Polsce, w Czechach i na Węgrzech 149.	
Literatura	156—157

Upadek gospodarczy państwa bizantyńskiego . . . 158—162

Polityczna organizacja państwa w drugiej połowie istnienia cesarstwa 158. — Stosunki rolne 159. — Handel i polityka handlowa 160. — Rola Wenecji, Genui i Pizy w upadku Bizancjum 160.

Literatura 162

Handel, komunikacje i organizacja handlu . . . 162—190

Ogólna charakterystyka handlu europejskiego do drugiej połowy X w. 162. — Rola miast włoskich w odrodzeniu gospodarczym Europy 164. — Wenecja 165. — Genua i Piza 165. — Walki z muzułmanami a rozwój handlu 166. — Komunikacja miast włoskich z wnętrzem Europy 167. — Rola Flandrii, normandzkich Wikingów i Słowian w odrodzeniu gospodarczym Europy 168. — Flandria 169. — Normanowie 170. — Słowianie zachodni 171. — Słowianie wschodni 174. — Komunikacje w epoce feudalnej: Komunikacje lądowe 175. — Komunikacje rzeczne 176. — Komunikacje morskie 176. — Organizacja handlu: Warunki bezpieczeństwa średniowiecznego kupca 177. — Targi i jarmarki 178. — Targi szampańskie 181. — Rozwój gildii kupieckiej i Hanzy 183. — Hanza niemiecka 185. — Przedmioty międzynarodowego handlu 188.

Literatura 190—193

Powstanie miast 193—210

Geneza i rozwój komun włoskich 193. — Konsulowie 194. — Sprawa niezależności politycznej komun włoskich 194. — Podesta — ogólne zgromadzenie mieszczan — rada większa — rada mniejsza 195. — Gmina ludowa — kapitan — tyran — absolutny władca 196. — Geneza i rozwój miast flandryjskich 197. — Miasta w północno-zachodniej Europie do XI wieku 197. — Tworzenie się średniowiecznego miasta pod względem prawnym 198. — Mieszczanństwo 200. — Rozwój prawa miejskiego i instytucyj miejskich 200. — Instytucja pokoju miejskiego i powstanie autonomicznej gminy miejskiej 201. — Finanse miejskie i urzędy miejskie 202. — Organizacja miast włoskich i flandryjskich wzorem dla miast europejskich 203. — Powstanie miast w Polsce, w Czechach i na Węgrzech 203.

Gospodarstwo miejskie 210—217

Uwagi ogólne 210. — Wielkość średniowiecznego miasta i jego ogólny charakter 211. — Polityka żywnościowa miast 212. — Prawo składu i prawo o gościach 213. — Rozwój oświaty w miastach 215. — Pierwsze przejawy kapitalizmu w średniowiecznych miastach 215.

Literatura 217—219

Górnictwo, przemysł i ich organizacja . . . 219—232

Główne działy i ośrodki produkcji górniczej 219. — Główne działy i ośrodki przemysłu 222. — Organizacja przemysłu: Kwestia kapitalizmu przemysłowego w średniowieczu 225. — Cechy: Definicja i geneza cechów 226. — Monopol produkcji 228. — Monopol sprzedaży 229. — Równe warunki produkcji i sprzedaży 230. — Stosunek majstrów do robotników w ustroju cechowym 231. — Opieka społeczna w ustroju cechowym 231. — Stosunek cechów do władzy publicznej 231.

Literatura 232—233

Pieniądz, kredyt i handel pieniężny	234-248
---	---------

Ustrój monetarny w okresie feudalnym (epoka denarowa) 234. — Polityka monetarna panujących i możnowładców 236. — Moneta groszowa (epoka groszowa) 237. — Moneta złota 238. — Kredyt i handel pieniężny: Pożyczki konsumpcyjne 240. — Kredyt w handlu morskim 241. — Kredyt w handlu lądowym 240. — Pożyczki gotówkowe 241. — Rola Włochów w rozwoju kredytu 242. — Rola Żydów w rozwoju kredytu 244. — Kahorsyni 244. — Templariusze 245. — Ogólna charakterystyka pierwszych przejawów kapitalizmu finansowego 246. — Stanowisko Kościoła wobec handlu towarowego i pieniężnego 246.

Literatura	248-249
----------------------	---------

CZĘŚĆ III

PRZEJŚCIE OD ŚREDNIOWIECZA DO CZASÓW NOWOŻYTNYCH

(OD POŁOWY WIEKU XIV DO POŁOWY XV)

Okres formowania się państw narodowych	253-378
--	---------

Przeobrażenia w stosunkach polityczno-społeczno-gospodarczych	253-263
---	---------

Stopniowy upadek stanowego ustroju państwowego 253. — Pierwsze nowożytne ustroje państwowe we Włoszech i ich organizacja 254. — Reforma ustroju państwowego w innych krajach europejskich 256. — Stosunek państw narodowych do życia gospodarczego 258. — Początki polityki merkantylistycznej 260.

Literatura	263
----------------------	-----

Charakterystyka gospodarstwa Europy zachodniej w XIV i XV wieku	264-278
---	---------

Uwagi ogólne 264. — Klęski elementarne jako czynniki tamujące rozwój życia gospodarczego 264. — Stan gospodarstwa w stosunku do poprzedniego okresu 267. — Monopolistyczne organizacje kartelowe w handlu i przemyśle 269. — Ulepszenia techniczne w żegludze 272. — Kredyt i instytucje kredytowe 273. — Ceny 276. — Kryzysy rolne 277.

Literatura	278-279
----------------------	---------

Ruchy socjalne w Europie zachodniej	279-300
---	---------

Uwagi ogólne 279. — Ruchy chłopskie we Włoszech 280. — Powstanie Flandrii morskiej 282. — Powstanie chłopskie we Francji 284. — Powstanie chłopskie w Anglii 286. — Ruchy chłopskie w Hiszpanii 291. — Początki ruchów chłopskich w Niemczech 291. — Rewolucja socjalna w miastach — Pospólstwo przeciw patrycjatowi miejskiemu 293. — Czeladnicy przeciw majstrom — Związki czeladników 298.

Literatura	300-301
----------------------	---------

Charakterystyka stosunków społeczno-gospodarczych Europy środkowej i wschodniej w XIV i XV wieku

301—376

Państwa bałkańskie: Stosunki polityczne i społeczno-gospodarcze Bułgarii 301. — Stosunki polityczne i społeczno-gospodarcze Serbii 306.

Węgry: Stosunki polityczne 308. — Wielka własność i położenie ludności wiejskiej 310. — Dobywanie szlachetnych kruszców 311. — Miasta i handel 311. — Położenie ludności miejskiej 313.

Czechy: Sytuacja polityczna i rozwój wielkiej własności 314. — Dalsze etapy rozwoju wiejskiej kolonizacji na prawie niemieckim 317. — Miasta 318. — Rozwój rzemiosła i handlu 319. — Ruchy husyckie 320. — Połączenie ruchu religijnego i narodowościowego 321. — Udział miast i drobnej szlachty w ruchu husyckim 322. — Udział chłopów w ruchu husyckim 323.

Polska: Zmiany polityczno-społeczno-gospodarcze 325. — Organizacja dóbr i innych dochodów państwowych 327. — Kolonizacja w Polsce 328. — Kolonizacja w W. Ks. Litewskim 329. — Organizacja wielkiej własności prywatnej w Polsce 330. — Społeczeństwo stanowe 333. — Stan materialny i produkcja rolnicza ludności wiejskiej 338. — Przejście od ustroju czynszowego do pańszczyżniano-folwarcznego 340. — Ruchy społeczne w Polsce 342. — Wielka własność i geneza folwarku na Litwie 346. — Rozwój miast w Polsce 347. — Górnictwo i produkcja górnicza w Polsce 349. — Stosunki handlowe Polski średniowiecznej z zagranicą 350. — Ceny w Polsce 353. — Handel W. Ks. Litewskiego 356.

Ruska: Powstanie moskiewskiego państwa 357. — Budowa państwa i gospodarstwa za Iwana Kalitę 359. — Kolonizacja ziem ruskich 360. — Wielka własność 362. — Zmiany w położeniu ludności wiejskiej 363. — Handel i miasta 364.

Państwa skandynawskie: Uwagi ogólne 366. — Stosunki polityczne i społeczno-gospodarcze Danii 366. — Stosunki polityczne i społeczno-gospodarcze Szwecji 370. — Stosunki polityczne i społeczno-gospodarcze Norwegii 374.

Literatura

376—378